

Věda a vědecké zkoumání

Metodologie výzkumu politiky a
mezinárodních vztahů

2009

Vymezení vědy

- Propojení tří prvků: vědění, činností a institucí, které jsou svázány metodou zakotvenou v systému vědění (metoda je most mezi teorií a realitou);
- Sociální systém orientovaný na tvorbu vědění – sleduje růst vědění i výzkumné cíle – zhodnocování vědy v lidských a sociálních účelech.

Sociální role vědy

- Věda jako základní lidská potřeba uspořádat rozdílné a mnohostranné jevy.
- *Jan Keller: nahrazení teologického řádu - systému kontroly a orientace novým racionálním systémem.*

Průmyslová revoluce - technika umožnila dramaticky zvýšit efektivitu využití přírodních zdrojů / dramatické proměny ve společnosti.

- *A.Comte: Pochopit společnost a řídit.*

Cíl vědeckého zkoumání - popsat a vysvětlit:

- 1) všeobecné rysy (zobecnění) a
- 2) vzájemné vztahy (příčinnost) jevů.

Klasická a moderní věda

- **Klasické pojetí**: odnož filozofie, prostředek k poznání základních principů – *nazírání axiomů a odvozování poznatků logickým způsobem.*
- **Moderní věda**: prosazuje ideál autonomie člověka - *potřeba sebeprosazení člověka, eliminace teologického absolutismu, teoretická zvědavost a zájem na praktickém ovládnutí přírody.*
- **Mocenský aspekt**: věda má význam pro tvorbu moci - *v demokratické společnosti se přizpůsobuje i jejím imperativům rovnosti a svobody.*
- **Vyčerpávání modernity** - otázka – *jaká hodnotová struktura vědy zdůvodňuje její racionální povahu?*

Klasifikace věd

- Vědy formální a vědy reálné.
- Vědy exaktní (přírodovědné) využívají kvantitativní procedury (měření). V jazyce převažují metrické, nebo alespoň komparativní pojmy (nikoli klasifikatorické).
- Vědy humanitní: soubor věd o člověku a společnosti, obvykle označují „jádro“ společenských věd (filozofie a historie, literární věda).
- Vědy sociální: („social sciences“) ekonomie, sociologie, demografie, politické vědy.

Rozdíl v exaktnosti – *tvrdé, měkké a tvrdší* (míra kvantifikace).

„Věda“ v sociálních vědách

Příklady koncepcí - mající všechny prvky vyhovující (sociálním) vědám:

- Ekonomie: *Obecná teorie zaměstnanosti* (Keynes), *Ekonomicko-sociální teorie růstu* (Kuznets).
- Sociologie: *Protestantská etika* (Weber), *Železný zákon oligarchie* (Michels), *Sociální směna* (Homans, Blau).
- Politologie: *Cleavages* (Rokkan), *Volební zákony* (Duverger), *Ekonomická teorie politiky* (Downs).
- Mezinárodní vztahy: *Hegemonická stabilita* (Kindleberger, Krasner).

Přirozený systém a jeho kontrola

Přírodní vs. sociální vědy - možnost kontroly přirozeného systému..

- **Sociální vědy**: nemožnost izolovat systém a příčinný vztah, nemožnost formulovat zákony, jen pravděpodobnostní charakter tvrzení; omezená možnost intervence a experimentu...
- **Kauzalita**: příčinná souvislost mezi sociálními jevy (*závislá a nezávislá proměnná*) – nalezení, prozkoumání a pochopení je klíčové pro vědecké poznání společnosti.
- *MacIver: cokoliv se děje, má příčinu; každá příčina je důsledkem předcházející příčiny; každý důsledek je příčinou následujícího důsledku.*
- *Pareto: v důsledku zkoumání lze získat soubor tvrzení, která jsou přiblížením k neobyčejné složitosti sociálního světa.*

Teorie demokratického míru – „demokracie spolu neválčí“

Mezinárodní systém jako přirozený systém

obsahuje prvky: státy (demokracie, autoritativní státy)

obsahuje jejich interakce: chování v mezinárodní politice (agresivní, hodné).

Problém: jsou i jiní aktéři (mezinárodní organizace, vnitrostátní subjekty) i jiné interakce (transnárodní vazby - nezprostř. státem; vztahy mezi státy a MO).

Závislá a nezávislá proměnná

Politický režim (autoritativní/ demokratický) – nezávislá proměnná (příčina)

Chování v mezinárodních vztazích (militarismus/kooperace) - závislá (důsledek)

Metoda a vědecká metoda

- **Metoda**: způsob, postup a pravidla jednání – návod k jednání. Předpokládá apriorní stanovení cíle - dosažení cíle je kritériem hodnocení metody.
- **Poznávací metody**: smyslem je odhalit, prozkoumat, popsat a pochopit prvky, procesy, souvislosti vyskytující se v reálném světě. Výsledky - poznatky se stávají součástí kulturního dědictví.
- Vyvinuly se ve **vědecké metody**: znaky -systematičnost, přesnost, kontrolovatelnost, verifikovatelnost, opakovatelnost, zobecnitelnost.
- Vytváření, zkoumání a zobecňování vědeckých metod je **metodologie** (nauka o metodách, zahrnující jejich kritické hodnocení).

Metoda analytická, syntéza a teorie

- **Metoda analytická**: rozčlenění jevů na jednotlivé prvky nebo části s cílem odhalit jejich vzájemné vztahy (operacionalizace, kategorizace, klasifikace, statistická analýza).
- **Syntéza**: skladebný proces vytváření celků z jednotlivých částí.
- **Teorie**: ucelený výkladový či predikační systém vztahující se k určitému problému.

Demokratický mír

1) Problém

Vyskytuje se různé uspořádání státu a různé jeho chování v zahr.pol.

2) Analýza

Co je demokracie/agresivní chování? Prvky podle kterých ji poznáme?.

- Zbrojení, zastrašování, okupace... - to je agresivní chování
- Pluralita, dem.volby, svoboda projevu... - to je demokracie..
- Kolik prvků je třeba abychom mohli říct, že to tak je?
- Které jsou povinné,... kdy už nemůžeme tvrdit, že je něco náhoda...?

3) Zkoumání

- SRN i FRA jsou po 1945 hodné státy, předtím agresivní....
- Severní Korea, SSSR po roce 1945 provokují....

4) Syntéza

Státy které jsou demokratické, jsou hodné, ty které nejsou jsou často zlé.

5) Teorie

Změna vnitřního uspořádání má dalekosáhlé důsledky pro zahraniční politiku .
Změna na demokracii vede k posílení kooperace na úkor agresivity.

Verifikace a falzifikace

- **Falzifikace**: postup, kdy se dokazuje nepravdivost vědeckého tvrzení.
- *Popper*: požadavek, aby povaha vědeckého tvrzení umožňovala jeho **vyvrácení** – odmítnutí metody verifikace (*nelze definitivně realizovat*).
- *Poznání začíná teoretickým postojem, který je empiricky testován*.
- Schopnost podrobit se falzifikaci je základní podmínkou vědecké povahy tvrzení.
- Falzifikace je symbolem tvořivého rozvoje myšlení, snaha odhalit rozpory provokuje myšlenkové střety, je zárukou dynamiky – na rozdíl od konzervativní snahy verifikovat (hledají se podpůrné indicie).
- *Když víme co neplatí, blížíme se k pravdě*

1) Na základě teorie formulujeme tvrzení (hypotéza)
Demokratickému vnitřnímu uspořádání země odpovídá kooperativní, neagresivní zahraničněpolitické jednání.

Formulace zákonitosti (kauzalita):
Demokratické uspořádání je příčinou neagresivního jednání státu.

2) Konfrontace s realitou

Empirické pozorování: Německo v roce 2009 vpadlo do Polska.... přitom oba jsou demokratické státy...

3) Falzifikace tvrzení - teorie

...hypotézu proto nepodržíme – teorie má chyby!

Paradigma v sociálních vědách

- **Paradigma:** souhrn základních domněnek, předpokladů, představ dané skupiny vědců; i metodická pravidla řešení, intuitivní postoje a hodnocení problémů.
- *Proměna se děje zvraty (vědeckými revolucemi - nahromaděním anomálií).*
- Paradigmata jsou navzájem nesouměřitelná. Není možné hodnotit jedno na základě druhého.
- Sociální vědy mají obvykle multiparadigmatický charakter.
- **Vědecká komunita:** společenství vědců propojené formálními i neformálními interakčními vazbami – sdílející základní vědecké paradigma, rysy profesní a zájmové komunity.

Empiricko-analytický přístup

- Je to metodologický přístup - klade důraz na neutrální postoj vůči studovanému předmětu (výroky nejsou ovlivňovány apriorními soudy);
- Klíčová je nestrannost, schopnost podstoupení odborné kritiky, schopnost objektivizace dosažených poznatků;
- Veškerá využitá fakta musí být přesně a explicitně uvedena pokud nejsou původní, musí být uveden zdroj;
- Je třeba uvést explicitně všechny výchozí předpoklady (to co se nedokazuje – to omezuje využitelnost);
- Je vhodné uvést osobní motivaci pro zkoumání.

Postup práce v sociálních vědách

- 1) Formulace zvládnutelného a nebanálního výzkumného problému (testovatelný úkol), jeho obsahové, prostorové i časové vymezení;
- 2) Formulace testovatelných hypotéz;
- 3) Prověřování hypotéz vede k stanovení teorií, které mají ambici vysvětlit konkrétní jevy;
- 4) Opatrné a podložené zobecnění.

1) Deskriptivní přístup: druh přístupu; je nejjednodušší; studium jednoho případu; jen problematicky zobecnitelné.

2) Systematická metoda analýzy: (teorie středního dosahu) prostorově, časově omezené; lze dospět ke smysluplnému zobecnění – lze usuzovat na obecné příčiny sledovaných jevů.

3) Deduktivní metody: vycházejí z obecného apriorního konstatování univerzální příčiny, pak empiricky prověřovány dílčí závěry.

Deskriptivní přístup:

Německo od roku 1945 nikomu nevyhlásilo válku, do roku 1945 často. Je to popis pozorované reality.

Systematická metoda analýzy

Zahraničně politické chování Německa a Francie (výbojnost) se změnilo v důsledku změn vnitřních charakteristik politických systémů (demokratizace) – jde o výstup prověřování předvídaných vztahů v realitě .

Deduktivní metody:

Demokracie má mírovou povahu – je to vnitřní apriorní charakteristika – jde o hledání opory pro tvrzení v realitě.